

att lyssna till, som t.o.m. kan jämföras med klassisk västerländsk konstmusik.

Självklart finns det mer att plocka ut och diskutera ur denna innehållsrika men till omfånget ganska tunna bok. Jag nöjer mig dock med att konstatera, att hänvisningen till filmen/teatern med *Sven Klangs kvintett*, där många av de aspekter som beskrivs i boken exemplifieras, fungerar som en morot att titta på denna film en gång till. En annan i sammanhanget sevärd film är den *SF-journal* som spelades in på Nalen i Stockholm någon gång i början av 1940-talet. I den syns inte bara foxtrot dansad till jazz som dansmusik, utan också ”dansbaneeländet” antyds liksom jitterbuggens intåg på dansgolvet.

Vad är då mindre bra med boken? Möjligen det faktum, som finns antytt ovan, att den inte jämför jazzmusiken med andra genrer. Eller snarare, det går väl inte att säga att detta är specifikt för jazzfältet, utan även gäller för andra subfält, exempelvis folkmusik, rockmusik etc. Fast att se det som en brist är att ta i. Vi kan ju alla göra jämförelser när vi har något att utgå ifrån. I övrigt finns några tekniska fel vad gäller tecken per rad och liknande som möjligen stör läsningen. Annars är det en bra, populärvetenskaplig bok av ett slag vi behöver mer av.

Vad är det då som gör att dessa ca 90 sidor bör läsas av fler än undertecknad? Jo just det faktum att Arvidsson på ett relativt kort, enkelt och lättläst sätt lyckas visa, att en av många ansedd svårläst Bourdieu går att använda för att förklara vardagliga skeenden. Distinktionen på fältet exemplifieras tydligare och utförligare än vad jag lyckas referera ovan. Dessutom är alla intervjuer utförda i det som ibland kommit att kallas ”etnopoetisk transkription”, vilket är intressant i en sådan här populärvetenskaplig text. Och det fungerar.

Mats Nilsson, Göteborg

Lena Hammergren: *Ballerinor och barfotadansöser. Svensk och internationell danskultur runt 1900*. Carlssons, Stockholm 2002, 184 s., ill. English abstract. ISBN 91-7203-450-5.

Lena Hammergren har i *Ballerinor och barfotadansöser. Svensk och internationell danskultur runt 1900* velat kartlägga danskulturen kring förra sekelskiftet, en tid när många dansformer konkurrerade om publikens gunst: klassisk balett, folklig dans gestaltad för scenen, sällskapsdans och varietédans. Många utländska dans-

stjärnor, som Isadora Duncan, Anna Pavlova och Cléo de Mérode, gästade Sverige. Hammergren är docent i teatervetenskap med dansinriktning och verksam vid Stockholms universitet. Boken ingår i CHORA, en skriftserie för dansforskning.

Boken är strukturerad efter olika teman. Första kapitlet behandlar danskulturen under sekelskiftet ur ett övergripande perspektiv. Här möter vi tidens kvinnosyn, och idéer om kvinnans plats i den privata och eventuellt i den mer problematiska offentliga sfären. Vi får även en inblick i diskussionen om och värderingen av olika dansgenrer samt dansösernas konstnärliga status. Isadora Duncans gästspel i Stockholm 1906 bildar utgångspunkten, och leder vidare till en presentation av repertoaren på huvudstadens dansscener. I nästa kapitel analyseras dansen som nyhetsfenomen. De gästade dansöserna möttes ofta av en intensiv pressbevakning vars syfte inte endast var att informera publiken om de prominenta besöken, utan också utgjorde en del av teaternas marknadsföring. Genom att inslaget av reklam blandades med det informativa, kan man även varsebli en märkbar mytologisering av individerna, helt enkelt en sammanblandning av deras yrkesroll och deras privata person. I kapitlet görs en jämförelse mellan Cléo de Mérodes två gästspel 1903 och 1904.

Det tredje kapitlet fokuserar på distinktionen mellan finkultur och populärkultur. Varietéstjärnan Saharets gästspel 1904 jämförs med den klassiska balettens stora stjärna Anna Pavlovas besök 1908. Runt sekelskiftet 1900 kan man urskilja en sammanblandning mellan dansens funktioner som nöje eller konst, och det fanns också en tydlig tendens till en hopsmältning av olika dansgenrer. Många dansare uppträdde både på varieté- och operascenen, och Hammergren tolkar detta som ett resultat av att genrererna ännu inte funnit sin fasta form. Hon framhåller att analysen av de distinktioner som trots allt kommer till stånd är mycket fruktbar för en mer generell diskussion av hur dansens historiskskrivning konstrueras. De kvinnliga danskonstnärerna iscensätter samtidens nya kvinnliga yrkesroller, och de lyckas, trots att deras yrkesval i mångas ögon framstår som tvivelaktigt, att framstå som kompetenta, med eller utan hjälp av en impresario. Detta analyseras i det fjärde kapitlet, som tar upp dansösernas utbildning, yrkesvardag och sociala status med det uttalade syftet att nyansera bilden av yrkesskicklighet ställd mot konstnärlighet, framhåller Hammergren.

I det femte och avslutande kapitlet fördjupas resonemangen från det förra, och författaren frågar vilka

effekter omdisponeringen av de skilda kulturvärldarna, klassisk dans och varietédans, fått för historieskrivningen. Hur har dansöserna beskrivits under olika epoker, och vilken historiesyn finns bakom analysen av en persons liv och karriär?

Hammergrens teoretiska utgångspunkt har historigrafisk grund. Hon frågar vilka artister som väljs ut när danshistoria ska skrivas, varför väljs just dessa och av vem? Hon menar att sådana frågor till en del beror på historikerns syn på struktur kontra aktör. Själv utgår hon från ett dekonstruktivistiskt perspektiv. Samtidigt som historiker analyserar det förflutna, skapar de med sina texter nya meningssammanhang. Granskningen av tidigare historieskrivningar har varit central för Hammergren. Källmaterialet utgörs av samtida biografier, memoarer och andra texter, och av mycket pressmaterial. Även brev, kontrakt, teatrars styrelseprotokoll, artistförteckningar och program har kommit till nytta.

Ballerinor och barfotadansöser. Svensk och internationell danskultur runt 1900 är lättläst och intressant. Vi får inte bara möta de ännu idag legendariska stjärnorna Isadora Duncan och Anna Pavlova, utan även de mera bortglömda artisterna Cléo de Mérode och Saharet. Ett slående drag är tidningsrecensenternas intresse för dansösernas fysionomi. Ofta beskrevs damerna ganska ingående, och deras yttre företräden skärskådades och bedömdes. Om Cléo de Mérode skrev en journalist:

”Hon är en liten fint byggd kvinna/ ... / Hennes anlete är det mest regelbundna man kan tänka sig: en liten fint skuren, plastiskt böjd näsa, en hög, om intelligens vittnande panna, bruna fascinerande sammetsögon och en mun med de allra näpnaste små tänder.”

Man kan förstås fråga sig, hur en åskådare i teatersalongens dunkel hade möjlighet att urskilja dansösernas tänder. Skildringen är tidstypisk, och avslöjar den vikt en kvinnas utseende tillmättes. Men även dansen bedömdes, och uppskattades.

Lena Hammergren för ett intressant resonemang kring den framväxande gränsdragningen mellan dans som konstform och dans som sällskapsnöje. Hon lyfter fram det faktum att den klassiska baletten utvecklats i nära relation till både medeltidens, renässansens och senare århundradens folk- och sällskapsdanser. Det framgår av pressmaterialet att det förekom att klassiska artister uppträdde på varietéscener, och några helt klara distinktioner mellan genrerna verkar inte heller ha funnits. Det finns ingen entydighet kring hur sekelskift-

tets offentliga diskurs kring frågor om populärkultur och konstnärlighet ser ut. Vissa försökte dra upp skilje-linjer, andra menade att frågan om åtskillnad mellan konst och nöje inte var adekvat. Konstnärlighet kunde återfinnas både i klassisk balett och i folk- eller varietédans. Danshistoriker från denna tid kan samtidigt lyfta fram klassiska dansöser och cancanartister som konstnärliga begåvningar och jämställa dem i status. Blandningen av genrer återkommer i flera skildringar från sekelskiftet 1900, framhåller Hammergren, och de värderas sällan i termer av hög eller låg status. I stället tycks de berika varandra och ibland skapa nya blandformer. Perioden kring 1900 framstår som oerhört nyskapande på danskonstens område, nya dansformer avlöste varandra i snabb takt och utvecklingen präglades av en påfallande vitalitet.

Sekelskiftets dansöser kan delas in i tre grupper med avseende på utbildningsbakgrund. Klassisk balettutbildning var grunden för en grupp, medan andra hade kortare formell dansskolning i bagaget och vissa helt saknade formell dansträning. I och med att många nya dansformer utvecklades hela tiden, krävdes det inte alltid en institutionaliserad utbildning i dans innan någon kunde anställas vid en teater, att ha uppträtt och haft framgång med en ny dansstil kunde istället vara avgörande.

Lena Hammergrens *Ballerinor och barfotadansöser. Svensk och internationell danskultur runt 1900* är en läsvärd bok i främst, men inte bara, svensk danshistoria, och den ger en fin inblick i danskulturen kring sekelskiftet 1900. Just blandningen av de olika genrerna, och den oklara och ibland obefintliga distinktionen mellan dem var för mig intressant att upptäcka. Lena Hammergren har lyckats i sin ambition att dekonstruera den vanliga danshistoriens historieskrivning, just genom att lyfta fram denna genreblandning.

Eva Helen Ulvros, Lund

Gunilla Eriksson: *Skärvor av en dröm. Michael Andreas Cöster och manufakturerna vid Pålshö och i Växjö 1768–1779*. Balfai, Lund 2002. 277 s., ill. ISBN 91-631-2375-4.

Under några decennier vid 1700-talets mitt hade Sverige en näringspolitik av speciellt slag. Vid riksdagen 1738/39 hade hattarna tagit den politiska makten och då infördes en politik som avsåg höja landets välstånd ordentligt. De svåra krigsåren vid seklets början fanns